

БИБЛИЈСКИ МОТИВИ У НАРОДНИМ ПОСЛОВИЦАМА ИЗ ЗБИРКЕ *ДУМЕ ЗА СВАКИ Д'Н* ВИОЛЕТЕ ЈОВИЋ

У народним пословицама није садржана само мудрост, обичаји и веровања одређене фолклорне заједнице, већ и исконска божја мудрост, односно Премудрост. У српској црквеној књижевности, Премудрост је својство Свете Тројице, док човек може бити само мудар (по узору на Бога). О тој мудрости говори и деда Тика, фолклорни јунак и приповедач *Дума за сваки д'н* Виолете Јовић. Предмет нашег истраживања биће библијски мотиви у народним умотворинама инкорпорираним у причама из збирке *Думе* Виолете Јовић, а циљ рада биће да се покаже да је Бог „казују старе књиге, човека створио по свој лик. Чистога, разборитога и мирнога. Рекал му који је и које му је и пратио га у свет да од Бога сводочи” (ЈОВИЋ 2019: 37). Тај човек и таква врста разборитости, (животне мудрости) јасно се уочава у лику деда Тике. Овим радом начињен је покушај да се кроз *Думе* Виолете Јовић, односно кроз перспективу свезнајућег приповедача оличеног у деда Тики, пронађу одједи библијске и средњовековне мисли о животу. Та мисао остала је чиста једино у сељака, који живи по божјим начелима и узда се једино у Бога.

Кључне речи: библијски мотиви, Премудрост, *Думе за сваки д'н*, деда Тика, Виолета Јовић

1. *Думе за сваки д'н* или Ко је деда Тика?

Виолета Јовић рођена је у Нишу осмог марта 1966. године. Родом је из села Мечји До у сврљишком крају због чега се определила за стваралаштво на сврљишко-заплањском дијалекту, мада има и прозе и поезије на стандардном српском језику. Значајан број дела која је написала на матерњем дијалекту чини је активним борцем за очување језика завичаја, а њена дела значајним извором грађе за дијалектолошка истраживања. Избор из њеног књижевног опуса преведен је на неколико језика, а сама ауторка веома је заступљена у антологијама савремене српске књижевности, зборницима и књижевним часописима за децу и одрасле. Веома је плодан стваралац и вишеструко

¹ saranemat3@gmail.com

је награђивана за књижевност и сликарство, али и за целокупан допринос очувању културне баштине и изворног стваралаштва. Члан је Удружења књижевника Србије и уметнички директор Медијана фестивала дечјег стваралаштва и стваралаштва за децу у Нишу.

Виолета Јовић, како сама сведочи, веома уважава „обичног човека из народа”, који казује „сасвим чисто и природно” и обећава да ће се својим делима борити да се о том „анонимном” човеку што више сазна. Њен примарни циљ, како наглашава, јесте очување језика завичаја, али и сведочанство о менталитету српског сељака (НЕМАТ 2020: 46).

Думе за сваки д'н представљају збирку деда Тикиних умотворина уобличених у цртице из живота. Метафорика и алегоричност *Дума* сличне су библијској алегоричности и параболичности. Као и велики број дела Виолете Јовић, *Думе* су написане на сврљишко-заплањском дијалекту. Овом збирком цртица из живота, Виолета Јовић приказује свакодневни живот мештана неименованог сврљишког села, једну здраву патријархалну заједницу која је нужна за опстанак у данашњем свету. У центру пажње јесте патријархална породица на чијем је челу још увек деда Тика, па макар из прикрајка, како сам сведочи у *Думи из ћоша*: „На време сам научил да се, кад тутњи и нешто големо приоди, скутам у неки ћош, ел големо по ћошке не надзира” (ЈОВИЋ 2019: 18). Овом збирком прича даје се широка фреска народних умотворина које су проистекле из непатворене народне мудрости и чистог сељачког ума. Дума укупно има 367, односно:

„Има думе за сваки д'н у годину по једна. И јоште једна за преступну годину. Јоште једна, да се најде, ел се зими не иде без леба, лети без дреју, а без думу никада и нигде

Деда Тика” (ЈОВИЋ 2019: 253).

Све *думе* говоре о слободи човека, оној исконској слободи која је човеку од Бога дата. У мудрости човека из народа садржана је реч Бога живога. У чистој души сељака који потиче из нетакнуте природне средине, чије су мисли чисте као првобитне, треба тражити реч бојју. Нико као сељак неће тако наивно приповедати о истини бојјој, нико неће бити ближе божанском извору светлости као душа која се очистила од злобе. То нам, *Думама за сваки д'н*, поручује Виолета Јовић.

2. Библијске паралеле у деда Тике

У *Думама за сваки д'н* Виолете Јовић, кроз приповедачеве *думе* рефлектују се мисли блиске библијским, односно уочава се живо присуство Бога. Са теолошке перспективе то и не чуди, с обзиром на то да је Бог најприсутнији код „најмањих” у овоземаљском свету јер и „Син Човјечији [Христос] није дошао да му служе него да служи” (МК 10, 45). То

кореспондира са Христовим речима: „који хоће да буде међу вама велики, нека буде свима слуга. И који хоће међу вама да буде први, нека буде свима слуга” (МК 10, 43–44). А ко је на овом свету већи слуга од сељака? Све храни, све издржава, све подноси и сви га сматрају „нижим” од себе. То потврђује и деда Тика у неколико наврата кроз своје думе: „Не гази оној што мислиш да је помалечко од теб” (ЈОВИЋ 2019: 107), због тога што је „помалечко од теб” прво у Царству Небеском (МК 10, 44).

Кроз *думу Књига над књиге* која гласи: „Сви казују да је Свето писмо књига над књиге, а ја думам да је тој ДЕТЕ. У исто време га читаш и писујеш, а оно чита и писује теб!” (ЈОВИЋ 2019: 30) потврђују се новозаветне мисли о значају „умањених”, јер је Бог своју мудрост открио безазленима (ЛК 10, 21). Безазлен и простодушан јесте и човек из народа. Истоветне мисли налазимо у новозаветној причи о „највећем у Царству небеском”: „Ко је, дакле, највећи у Царству Небескоме? И дозво Исус дијете и постави га међу њих и рече: Заиста вам кажем, ако се не обратите и не будете као дијецца, нећете ући у Царство Небеско. Који се, дакле, понизи као дијете ово, онај је највећи у Царству небеском” (МТ 18. 1–4). Деда Тика је сличан детету из Исусове приче и због тога је „највећи у Царству Небеском”.

На основу наведених примера можемо рећи да се библијска светост да уочити у деда Тикиним *думама* које обилују премудрошћу, поштењем и човечношћу. Због тога ћемо, у овом раду, настојати да укажемо на најфреквентније примере сличности између божанских и деда Тикиних *дума*. Најчешћи су примери подударности са библијским местима у *думама* о мислима, о светости речи и о благотворности ћутања, али су у *Думама за сваки д'н* присутни и бројни други примери Премудрости бојје.

2.1. Божанске мисли у деда Тике

Прва *дума* у *Думама за сваки д'н* даје објашњење „какво је тој *дума*” и тако је и насловљена: „Богат човек неје који има куће и имање, већ коме су све думе на број” (ЈОВИЋ 2019: 5). Дакле, деда Тика поистовећује богатство са јединством мисли у човека. С обзиром на то да су мисли источник речи, а речи узрочник дела, по човека ће бити благотворно ако су оне у сагласју.

Приповедач придаје такав значај *думама* да човекову слободу поистовећује са слободом *дума*: „Неје ли си на думе пастир, овца ће је у туђинско стадо” (ЈОВИЋ 2019: 7) и „Слободна ли је човеку *дума*, мож да рече да је слободан” (ЈОВИЋ 2019: 7). Зна старац да човека *думе* могу коштати слободе и начинити од њега роба. Мисао влада човеком и заузима власт над његовим животним путем. Она од њега ствара роба или господара, у зависности од човекове мудрости да је усмери на прави пут и добра дела.

Деда Тика *думама* придаје животни значај будући да: „Живот ти је качење и одење по мисал...” (ЈОВИЋ 2019: 6). Ова мисао у директном је сагласју са претходном *думом*, али и са мислима Старца Тадеја: „Ми беремо

плод својих мисли и жеља. Кажу да мисли нису ништа. Како нису, човече, то је огромна снага и моћ. Ако мисли и жеље нису добре, нема ни плода добра. Нигде мира ни спокоја. Ни у манастиру, ни у свету, ни у побожној породици. Нигде. Каквим се мислима бавимо, такав нам је и живот” (СТАРАЦ ТАДЕЈ 2007: 15). На трагу светотадејевске етике учења о мислима, јесу и деда Тикине речи из *думе Посеј добре мисли*: „Лоша мисал је лоше дело и ако од теб пооди, теб ће се и врне” (ЈОВИЋ 2019: 55) и „Посеј добре мисли ако искаш живот да ти ц’вти” (ЈОВИЋ 2019: 55), као и истоимена мисао из *думе Добру мисал понеси и иди* (ЈОВИЋ 2019: 166).

О благотворној, готово лековитој моћи *дума* закључује приповедач *Дума за сваки д’н*: „У живот се паре броје сал да нараниш снагу, а добре мисли, добра дела и добри људи што на пут сриташ да нараниш душу” (ЈОВИЋ 2019: 167). Дакле, добрим мислима храни се душа човекова, која је претежнија од свега телесног.

Још једна *дума* сведочи о божанском карактеру приповедачевих мисли. Када деда Тика каже: „Једно мисли овца, друго чобанин” (ЈОВИЋ 2019: 88), он нас упућује на закључак да наше и божје поимање света није исто. Он на тај начин упозорава читаоца да треба гледати духовним, а не телесним очима, јер, по Његошевим речима:

„Ко на брдо, ак’ и мџлџ, стоји
више види но онај под брдом”

(<https://www.antikvarne-knjige.com/elektronskeknjige/assets/uploads/pdf-23.pdf>) у зависности од животне улоге и функције, разликоваће се и човечје *думе*.

2.2. „Реч Божја је све што је о Богу казано”

„Мудар је који уме да међу ум и реч напрај капију и на њу тури катанац, а у цеп сто исти кључа на једну узицу” (ЈОВИЋ 2019: 6). Поменута граница између мисли и речи јесте, попут Јаковљевих лестви, пут у божанске насеобине. Она је и сведочанство мудрости којом се човек приближава Премудрости божјој. „Премудрост има више значења. Понекад се односи на Бога и означава Његово највише знање – божанско учење, а понекад незалазну, вечну Реч Христа, ‘Божију силу и Божију премудрост’ (1. КОР 1, 24). Најчешће се реч о Софији, односно Премудрости, схвата као реч о Речи Божјој, а ређе као реч о Светом Духу. У српској црквеној књижевности она се назива и ‘вишња премудрост’, јер долази одозго (ЈАКОВ 3, 17)” (БОЈОВИЋ 2009: 5–6). Деда Тика је оваплоћени пример божанског учења и „држања” вечне речи Христове, а самим тим и предмет божанствене љубави, с обзиром на то да „као предмет мудрољубља појављује се божанствена љубав, јер је немогуће напредовати у мудрољубљу, а не волети ватрено Бога; штавише, оно се и назива ‘мудрољубље’ зато што је Бог Премудрост и назива се ‘Премудрошћу’” (БЛАЖЕНИ ТЕОДОРИТ КИРСКИ 2015: 37).

У Светом писму, пре свега Новог завета, потенциран је значај Свете Речи која од Бога исходи и која је оваплоћење Бога живога. Речима којима почиње Свето јеванђеље од Јована: „У почетку беше Реч, и Реч беше у Бога и Бог беше Реч” (ЈН 1, 1) завршавају се деда Тикине *Думе за сваки д'н*:

„РЕЧ ЈЕ У БОГА

Не надзртај човеку у авлију и у цеп, у очи га гледај! Не равнају се људи по оној што имају. Тој што може за паре да се купи, тој мож да купи сваки који паре има. Паре се зарађују и с овуј страну и с онуј страну закон и образ. А паре сваки и не заради, него је много онија који наследе, отну, узну на коцку, далеко било, на туђу муку вајде, па и убију... Да је пара добра, не би цел век газде мењала. Несрећа је тој! Иде од руку на руку, од колена на колена, како обичај. А реч? Реч је у Бога била и у Бога остала. Човеку је дата да ју причува и буде проверен уме ли реч да сачува” (ЈОВИЋ 2019: 252).

Дакле, овде је истакнута моћ речи која је „у Бога била и у Бога остала” (ЈОВИЋ 2019: 252), јер, како каже јеванђелист: „све је кроз Њу постало, и без ње ништа није постало што је постало” (ЈН 1, 3). Реч је сам наш Господ Исус Христос, који је од Бога од кога је све постало, што чини њену снагу већом и њену улогу у нашим животима значајнијом. Због тога ће и деда Тика рећи да је човеку реч дата „да ју причува и буде проверен уме ли реч да сачува” (ЈОВИЋ 2019: 252), односно, да буде проверено уме ли човек да Христа сачува у себи, уме ли да иде путем божјих заповести и на тај начин превазиђе сва искушења на овоземаљском пропадљивом путу ка вечном животу. Због тога и сам Христос каже: „Ко одржи ријеч моју, неће окусити смрти до вијека” (ЈН 8, 52).

О значају речи сведочи деда Тика и када говори о потреби чувања од многоговорљивости. Овде се може направити директно поређење са Светим Савом који се никада није удостојио празне речи, о чему сведочи и његов хагиограф Доментијан: „И увек чувајући уста своја и језик свој, да ни речју ни делом не отпадне од страшне заповести Господње и никада се не удостоји празне речи” (ДОМЕНТИЈАН 1988: 216). У *думи Реч је дукат*, приповедач каже: „Реч је дукат. Не арчи се за оној које се сас злато не мери. Пре но рекнеш – одмери вреди ли да врљаш дукат у блато, ели да си у себ ризничариш злато (ЈОВИЋ 2019: 40). Реч, дакле, не треба узалуд „просипати” и треба је увек пажљиво изговарати, јер она са собом носи светост, ако имамо „у виду Доментијанову мисао да се Христос уселио у „наш језик” и учинио га светим, чиме изговорена реч тога језика постаје света, односно „слађа од меда” (ПС 103. и 119). „Свети апостол Павле у Посланици Колошанима каже: ‘Реч ваша нека бива свагда у благодати, сољу зачињена’ (КОЛ 4, 6). То значи да реч људска треба да буде испуњена Христом, чиме постаје непролазна и вечна” (БОЈОВИЋ 2009: 39). Како не би била обесвећена Христова света реч, деда Тика саветује: „Думај си од какво искаш, а вреви сал оној што треба, кад треба” (ЈОВИЋ 2019: 202). На трагу

светосавског савета, деда Тика се клони многоречивости и закључује: „Реч је свачија. Дума си је моја!” (ЈОВИЋ 2019: 122). Када се једном изговори, реч је предата на различита тумачења саговорницима. Уколико је сачува у себи, она остаје мисао и припада само говорнику.

Да реч има животно значење, којом се осваја или губи Вечни Живот у Христу, потврђује деда Тика у *думи Думам си, ал не вревим*: „Думам си, ал не вревим. Мили ми се живот” (ЈОВИЋ 2019: 13). Зна мудри приповедач да је многоговорљивост грех, те се опредељује за уклањање од греховног пада и *не вреви*. Али *дума!* Човек је мисаоно биће и како би разлучио добро од злог, он мора да *дума*, но не мора наглас изговарати своје *думе*.

Дума Добра реч: „Дадеш добру реч добре човеку и он од једну реч млого добра дела начини. Дадеш добру реч лошем човеку, а он од њу млого зла начини па ји, како гује, у пазуку носи и варка прилику да ји на тебе напушта” (ЈОВИЋ 2019: 49) има своју паралелу у новозаветној алегоријској причи о сејачу и семену. „Изиђе сијач да сије сјеме своје; и кад сијаше, једно паде крај пута и погази се и птице небеске позобаше га. А друго паде на камен, и изникавши осуши се јер немаше влаге. А друго паде усред трња и урасте трње и угуши га. А друго паде на земљу добру и изникавши донесе стоструки род” (ЛК 8, 5–8). Дакле, „сјеме је ријеч Божија” (ЛК 8, 11) и због тога ће она уродити плодом у доброга човека. С друге стране, неће се задржати у лошег човека јер је он попут неплодног места где зрно (реч) не може дати рода. Због тога, сматра приповедач: „Реч је семе које у другога не ница” (ЈОВИЋ 2019: 88) увек, већ само ако падне на плодно тле.

2.3. Исихастичка доктрина у деда Тикиним *думама*

Реч се може сачувати, сматра деда Тика, једино ако сачувамо своју мисао, *думу*: „Аааа, думам си, Бог је човеку ћутање поверил како највећу тајну. Оно думу чува. А дума, она пред човека оди и пут му крчи, пртину прти, воду мости, правац спрам светлос’ испраља. Да ја несам по думу одил и теб, бабо, по мене водил, ударала би си у дувари како мушица кад омамена из балон вино искочи, па не зна куде ће, а свуде би у исти заман” (ЈОВИЋ 2019: 252). Ћутањем, дакле, чувамо Бога у себи. Ова *дума* блиска је основним мислима исихастичке доктрине² чији је животни подвиг био безмолвије, односно ћутање. У истом маниру, деда Тика се предаје ћуталачком, такорећи подвижничком начину живота водећи се мишљу да ћутање човека спасава. Деда Тика у ћутању види божји дар, јер они који знају ћутати својим подвигом приближили су се Богу.

² Исихазам као назив појавио се у време подвижничких и догматских борби Светог Григорија Паламе и његових саподвижника у 14. веку, вођених у одбрану древног православног духовног искуства и богословља, а против латинских и латинствујућих теолога и философа који су са Запада били дошли у Солун и Цариград и тамо ширили антиравославне идеје и стекли изванредан број присталица (ЈЕВТИЋ 1988: 3).

Још једна *дума* као да потврђује исихастички начин живота деда Тике: „Који ћути, мисле да не жив. Ја ци у думу живим” (ЈОВИЋ 2019: 20). Дакле, деда Тика се одлучује за ћутање као начин живота. Он живи у својим мислима, иако се онај који ћути сматра мртвим за *овај* свет. Управо је то основа исихастичке философије – умрети за овај свет да бисмо оживели у *ономе* свету. „Исихазам је био такав поглед на свет и људски живот који премошћује трансцендентални јаз између овога и онога света и зато је исихастички доживљај људске судбине био оптимистички” (ЈЕВТИЋ 1988: 5). Поменути оптимистички поглед на свет, видимо и у деда Тикиним *думама*, у његовом начину живљења и методама превазилажења животних недаћа.

„Исихазам је начин монашког живота, помоћу кога се постиже сједињење са Богом у миру и самоћи” (ЈОАНИДИС 1983: 181), те подразумева највиши степен аскезе. Због тога, сматра деда Тика, и у *думи Поштовање за ћутање* са великим значајем истиче: „Не потцењујте онија који ћуте” (ЈОВИЋ 2019: 28), јер су они достигли блаженство сједињења са Богом у своме ћуталачком подвигу, од којих је један и он сам. То нам приповедач и потврђује речима: „Биће да је ћутање најголемо знање” (ЈОВИЋ 2019: 38). Дакле, они који су се трудом у безмолвију заветовали Богу на подвиг достигли су највиши степен знања, односно богопознања и слични су старозаветним боговцима. „Извор исихазма јесте Еванђеље. Места из Новог завета, као на пример шесто еванђелско блаженство: ‘Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети’ (МТ 5, 8) сачињавају циљ исихастичког живота. Исихасте, имајући као пример Мојсија који је видео Бога, и остали боговидеоци који су се удостојили да виде славу Божју макар и ‘покривеног лица’, настојали су помоћу аскезе и молитве да ‘откривеним лицем виде славу Господњу’ (2. КОР 3, 18), да је виде као светлост сличну оној светлости која је апостоле обасјала на гори Тавору (МТ 17, 2)” (ЈОАНИДИС 2019: 181). У контексту теологије ћутања у *думи* насловљеној *Просејано*, деда Тика ће поистоветити аскету са мудрацем: „Он’ј који ћути личи ми на онога који држи сито и просејује жито” (ЈОВИЋ 2019: 89). На основу ове *думе* можемо закључити да приповедач сматра подвижништво ћутања највишим степеном мудрости.

Када каже: „Што дуже поћутиш, тој ће мање које има да рекнеш” (ЈОВИЋ 2019: 203), деда Тика мисли да сваки човек након што „просеје” своје *думе*, схвати да је и он греху склон и да нема права да својим речима суди ближњем, што одговара новозаветној причи о прељубници коју је народ желео да каменује, а Христос их уразумљује речима: „Који је међу вама без гријеха нека први баци камен на њу” (ЈН 8, 7), имплицирајући, на тај начин, да ниједан смртни човек није безгрешан. Порука деда Тикиних речи одговара и Христовом питању лицемерима: „А зашто видиш трун у оку брата свога, а брвно у оку своме не осјећаш? Или, како ћеш рећи брату своме: стани да ти извадим трун из ока твога, а ето брвно у оку твоме? Лицемере, извади

најприје брвно из ока свога, па ћеш онда видјети извадити трун из ока брата свога” (МТ 7, 3–5). Исту поруку има и *дума Не ругај дете*: „Не ругај дете, не шутирај мачку, него себе углав ударај!” (ЈОВИЋ 2019: 13). Дакле, најпре треба да сагледамо свој живот и да њега исправимо ако желимо да ближњег поучимо исправном животном путу да не бисмо поступали као лицемери. Као што нас Христос учи својим параболома, тако нас и деда Тика учи својим *думам* поткрепљеним животном мудрошћу.

Насупрот ћутању, за које сматра да је благотворно, деда Тика у говорљивости види духовни и морални отров, па у *думи* насловљеној *Реч је поотровна од бунику* каже: „Нас су стареји учили да, кад ни дојде да рекнемо нешто, место да рекнемо, пинемо водицу па туј водицу подржимо малко уста” (ЈОВИЋ 2019: 189). Овим нас речима деда Тика упућује на моћ мисли, односно *дума*, јер промишљеност заједно са ћутањем чине основу свих врлина, али и темељ исихастичке философије којој деда Тика одлично пријања.

Думом Ако тишина проговори приповедач, у духу исихастичке антропологије, закључује да: „Предњи зуби човек има да држи језик уста” (ЈОВИЋ 2019: 33). Ова деда Тикина мисао продубљује исихастичку мисао у *Думам* за сваки д’н базирајући се на физиономији човека и мишљу како и она има улогу у аскези, односно подвигу ћутања.

Зна деда Тика да је смиреност највиши идеал и предуслов свих врлина, па тако и *ћуталачког подвига*, те *думом Несам ја писац* читаоцу саветује да „Ћутање чува мир у кућу” (ЈОВИЋ 2019: 50).

Приповедач *Дума* истиче још један значајан моменат ћутања – приликом чињења добрих дела. У *думи Над своја се дела ћути*, деда Тика опомиње: „Над своја се дела ћути, туђа се благосиљају” (ЈОВИЋ 2019: 93). Ова мисао одговара Христовим речима упућеним апостолима: „Да не зна левица твоја што чини десница твоја” (МТ 6, 3), које се односе на то да чињење милостиње и добрих дела треба сакрити од света како би нашли одзива у Бога. Због тога, сматра деда Тика, туђа дела треба благосиљати јер нам ваља љубити ближњег свога као себе самога (МТ 22, 39), а над својим делима треба ћутати како би од Бога била благословена. Ова *дума* читаоца позива и на скромност, јер човек своје добродетељи не треба да велича и да се хвали њима, с обзиром на то да је гордост једна од смртних грехова. Због тога и Свети апостол Павле поручује Ефесцима: „[...] да се владате достојно звања на које сте позвани. Са сваком смиреношћу и кротошћу, са дуготрпљењем, подносећи један другог у љубави” (ЕФ 4, 1–2), а Свети владика Николај допуњује: „Да се не гордите, да се не гневите, да не малодушествујете; јер је све то недостојно звања хришћанскога. А то је звање тако високо и дивно да се тешко човеку од гордости чувати; тешко се уздржати изнад малодушности при опасностима и губицима. Против три нездрава стања, апостол истиче три здрава стања, и то: против гордости – смирење, против гневљивости –

кротост, против малодушности – дуготрпљење” (СВЕТИ НИКОЛАЈ ЖИЧКИ 2001: 768). Овај принцип у складу је са средњовековним топосом унижења, односно афектиране скромности (КУРЦИЈУС 1996: 141–145), који проистиче из јеванђељског уверења да свако ко понизи себе, биће узвишен од Господа, и супротно, да свако ко се узвисије, понизиће себе: „Јер сваки који себе узвисије, понизиће се, а који себе понизије, узвисиће се” (ЈК 14, 11).

3. Закључак

У збирци кратких *дума* насловљеној *Думе за сваки д'н* Виолете Јовић уочава се библијско поимање света и живота. Оно је нарочито заступљено у размишљањима приповедача и главног јунака *Дума*. Најчешће су то мисли о потреби ћутања, где се деда Тика приближава исихастичким мислицима. Следе их мисли о светости речи која симболизује *Бога слово*, односно самога Исуса Христа (ЈН 1, 1), али и *думе* о снази мисли које су почетак добродетели, али и грехова. Којој ће се страни приволети, зависи од тога које ће *думе* човек снажније у себи неговати. Значај ових мисли утолико је већи што долази од простодушног сељака, а не од високообразованог појединца, јер је Бог своју мудрост открио безазленима (ЈК 10, 21). Такође, закључује се да божја реч најдуже живи у морално чистом појединцу, каквог представља деда Тика и у чистим пределима нетакнуте природе сврљишко-заплањског краја, са којих се у живот отиснуо приповедач *Дума*.

Цитирана литература

- БЛАЖЕНИ ТЕОДОРИТ КИРСКИ. *О божанственој љубави, Слово љубави. Од Светог апостола Павла до Светог Николаја Српског*. Прир. Драгиша Бојовић, Ниш: Међународни центар за православне студије, 2015.
- БОЈОВИЋ, Драгиша. *Трпеза премудрости*. Београд: Рашка школа, Ниш: Центар за црквене студије, 2009.
- ЈЕВТИЋ, Атанасије. *Исихастичка антропологија*. Србијска духовна академија, 1988.
- ЈОАНИДИС, НИКОЛАОС. *Исихастички покрет у XIV веку*. Теолошки погледи, год. XVI, бр. 4, 1983, 181–189. стр.
- КУРЦИЈУС, РОБЕРТ. *Европска књижевност и латински средњи век*. Београд: СКЗ, 1996.
- НЕМАТ, САРА. *Фонетски дијалектизми као обележје књижевноуметничког стила Виолете Јовић у роману Преображење*. Годишњак за српски језик бр. 18, Филозофски факултет Ниш, 2020.
- ЊЕГОШ, Петровић Петар. *Горски вијенац*. <<https://www.antikvarne-knjige.com/elektronskeknjige/assets/uploads/pdf-23.pdf>> (Приступљено 12. 5. 2020).

СТАРАЦ ТАДЕЈ. *Љубав све побеђује, поуке старца Тадеја*, књ. 1. Сећања и разговори. Ур. Серафим Живковић, прир. Жељко Перовић, Дивљана: Манастир Светог Димитрија, 2007.

Извори

ДОМЕНТИЈАН. *Живот Светог Саве*. Прир. Радмила Маринковић, Београд: СКЗ, 1988.

ЈОВИЋ, Виолета. *Думе за сваки д'н*. Ниш: Свици, 2019.

СВЕТО ПИСМО СТАРОГА И НОВОГА ЗАВЈЕТА. Београд: Библијско друштво, sine anno

Sara N. Nemat

**BIBLICAL MOTIVES IN FOLK PROVERBS FROM
THE COLLECTION 'DUME ZA SVAKI D'N'
BY VIOLETA JOVIĆ**

Folk proverbs contain not only the wisdom, customs, and beliefs of a certain folklore community but also the primordial wisdom of God, that is, Wisdom. In Serbian church literature, Wisdom is a property of the Holy Trinity, while man can only be wise (following the example of God). Grandpa Tika, a folklore hero, and narrator of the 'Dume za svaki d'n' by Violeta Jović, also speaks about that wisdom. The subject of our research will be biblical motives in folk artifacts incorporated in stories from the collection of the 'Dume' by Violeta Jović, and the aim of the work will be to show that God "says old books, created man in his own image. Clean, prudent, and calm. He told him who he was and who he was and followed him into the world to lead him away from God"(Jović 2019: 37). That man and that kind of prudence, that is, the wisdom of life, is clearly seen in the character of grandfather Tika. With this work, an attempt was made to find echoes of biblical and medieval thoughts about life through the 'Dume' of Violeta Jović, that is, through the perspective of an omniscient narrator embodied in grandfather Tiki. That thought remained pure only in the peasant who lives by God's principles and trusts only in God.

Keywords: biblical motives, Wisdom, *Dume za svaki d'n*, grandfather Tika, Violeta Jović

Грађа:

1. Какво је тој дума (5)
2. Живот је качење (6)
3. Прави кључ (6)
4. На думе пастир (7)
5. Думам си, ал не вревим (13)
6. Не ругај дете (13)
7. Дума из ћош (18)
8. Кој сме нека рекне (20)
9. Поштовање за ћутање (28)
10. Књига над књиге (30)
11. Ако тишина проговори (33)
12. Како се човек изметнул (38)
13. Врачка и трговац (38)
14. Реч је дукат (40)
15. Добра реч (49)
16. Несам ја писац (50)
17. Посеј добре мисли (55)
18. Меденица (88)
19. Дума си је моја докле је у мен (88)
20. Просејано (89)
21. Над своја се дела ћути (93)
22. Оће те извара (107)
23. Пази да ви не рекнем! (122)
24. Добру мисал понеси и иди (166)
25. Реч је поотровна од бунику (189)
26. Думај си што искаш, а вреви што треба (202)
27. Што је за наук ћути се (203)
28. Реч је у Бога (252)
29. А највећа тајна... (252)